

AQLIY FAOLIYAT FE'LLARINING UMUMIY XUSUSIYATLARI

Tilakov Nozimjon Olimjon O'g'li

Andijon Davlat Chet Tillar Instituti,

1-Bosqich Magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada ingliz tilidagi fe'llarining davomli shakllarining semantik tahlili keltirilgan. Tahlillar davomida o'rganilayotgan shakllar ma'nosida muayyan fe'l leksik semantikasining o'zaro ta'siri va progressiv shaklning kategorial ma'nosi natijasi bo'lgan pragmatik komponent mavjud degan xulosaga kelindi.

Kalit so'zlar: pragmatika, fe'l semantikasi, mentalitet, leksika, stilistika, sinonim, sintagmatika.

Аннотация: В данной статье представлен семантический анализ форм длительного вида английского глагола. В ходе исследований делается вывод о наличии в значении исследуемых форм прагматического компонента, который является результатом взаимодействия лексической семантики конкретного глагола и категориального значения формы прогрессива.

Ключевые слова: прагматика, семантика глагола, mentalitet, leksika, stilistika, sinonim, sintagmatika.

Annotation: The article is presented the semantic analysis of the forms of the long form of the English verb. It is concluded, during the research, that there is a pragmatic component in the meaning of the studied forms, which is the result of the interaction of the lexical semantics of a particular verb and the categorical meaning of the progressive form.

Keywords: pragmatics, verb semantics, mentality, lexis, stylistics, synonym, syntagmatics. Umumiy ma'noga ega bo'lgan fe'llar misolida rus tili leksikasining semantik gradatsiyasini o'rganish zarurati bilan bog'liq [5, 9]. Bunda, "aqliy faoliyat" va turli xil uslublar va materiallar janrlarining kontekstual tahlili asosida ushbu guruhlardagi yadro va periferiyani aniqlash zarur. Ruhiy holat fe'llari birinchi navbatda ma'lumotni idrok etish, tushunish va talqin qilish jarayonlarini og'zaki ifodalaydi, bu "axborot mentaliteti" bilan zamonaviy davr uchun ayniqsa muhimdir, uning o'ziga xos xususiyatlari tadqiqotchilar ta'kidlaganidek, birinchi navbatda, ma'lumotga qiziqishdir, uni idrok etish, talqin qilish va tushunish. [1, 46] Aqliy faoliyat fe'llari har qanday milliy til uchun asosiy o'rinni egallaydi, lekin ularning har birida ular semantikasi va qo'llanilishining o'ziga xosligi bilan farqlanadi. Ushbu birliklar zamonaviy rus tilining barcha funksional uslublarida tez-tez uchraydi: so'zlashuv nutqida, ilmiy uslubda, rasmiy ishda, shuningdek, badiiy adabiyotda. Shuni ham ta'kidlash kerakki, aqliy holat fe'llari ko'plab sinonimik qatorlarni birlashtirgan leksik-semantik guruhlarni tashkil etuvchi ko'p sonli birliklarni o'z ichiga oladi. Sinonimik qatoridagi fe'llar semantikasi, sintagmatik aloqalari jihatidan farqlanadi, stilistik jihatdan belgilanadi, ma'noning pragmatik

komponenti bilan farqlanadi. Ushbu birliklar chet ellik talabalar tomonidan idrok etilishi va ulardan foydalanishi qiyin bo‘lib, keyinchalik xorijiy auditoriyaga taqdim etish va o‘quv lug‘atida taqdim etish uchun ularning lingvistik tavsifi parametrlarini aniqlashni talab qiladi. [8, 10]

Tadqiqotchi L.M. Vasilev fikricha, ruhiy holat fe‘llari, odatda, quyidagi sinflarga bo‘linadi:

- 1) his qilish fe‘llari;
- 2) tilak fe‘llari;
- 3) sezgi fe‘llari;
- 4) diqqat fe‘llari;
- 5) hissiy holat fe‘llari (kayfiyat);
- 6) hissiy fe‘llar;
- 7) hissiy fe‘llar;
- 8) fikrlash fe‘llari;
- 9) bilim fe‘llari;
- 10) xotira fe‘llari. [10, 43]

Birinchi yetti sinf keng ma‘noda his-tuyg‘ular sohasi bilan, oxirgi uchta - fikrlash sohasi bilan bog‘liq.

1. Sezish fe‘llari organizmning ichki holati haqidagi biologik aniqlangan signallarning ongida aks etishini bildiradi. Semantik jihatdan ular bir qator guruhlar va kichik guruhlar bo‘linadi. [10, 43]

2. Istak fe‘llari, bir tomondan, sezish fe‘llariga, ikkinchi tomondan, ixtiyoriy faoliyat fe‘llariga yaqin: istak – tananing ayrim ichki ehtiyojlarini ongli tuyg‘usi (ba‘zan to‘liq tushunarsiz), ularni qondirish istagi bilan bog‘liq va bunda intilish iroda harakatidir. Hohish fe‘llari ham tuyg‘u fe‘llariga yaqin bo‘lib, shaxsning turli qo‘shimchalarini, mayllarini bildiradi. [10, 49]

3. Idrok fe‘llari sezish va istak fe‘llaridan farqli ravishda tashqi muhit, tashqi olam xossalari va predmetlarining inson ongi orqali aks etishini bildiradi. Ulardan ba‘zilari umumiy idrokga ishora qilsa, boshqalari faqat ma‘lum sezgi a‘zolari yordamida amalga oshiriladigan sezgilarga ishora qiladi. [10: 52]

Idrok fe‘llarini 5 turga bo‘lish mumkin:

- 1) umumiy idrok tuyg‘usiga ega fe‘llar;
- 2) vizual idrok fe‘llari;
- 3) eshitish fe‘llari;
- 4) hid bilish fe‘llar;
- 5) taktil fe‘llar.

4. Diqqat fe‘llari idrok fe‘llari kabi maqsadli va maqsadsizlarga bo‘linadi . Biroq, idrokning maqsadli fe‘llaridan farqli o‘laroq, ular borlik/bo‘lish va sabab/sababsizlik semalari jihatidan ham qarama-qarshi qo‘yiladi va shu orqali hissiy holat va tajriba fe‘llariga yaqinlashadi. [10, 69]

5. Emotsional holat (kayfiyat) fe'llari turli emotsional holatlarni (ma'lum tuyg'ular boshdan kechiriladi), shuningdek, ularning tashqi ko'rinishini bildiradi. Ular o'zlariga yaqin bo'lgan hissiy kechinma fe'llaridan, asosan, ularning semantik tuzilishi va sintaktik xususiyatlari, birinchi navbatda, ma'lum bir hissiy holatni ko'rsatishi bilan ajralib turadi, bu holatda boshdan kechirilgan his-tuyg'ularni, go'yo soyada qoldiradi. [10, 75]
 6. Emotsional kechinma fe'llari o'zining semantikasi va rasmiy xususiyatlariga ko'ra oldingi sinfga juda yaqin. Ular hissiy holat fe'llaridan faqat boshqa belgi urg'usida farqlanadi, chunki asosiy jihat hissiy holat emas, balki hissiy tajriba jarayonidir. [10, 96]
 7. Emotsional munosabat fe'llari tabiatan geterogendir. Ulardan ba'zilari asosan kimgadir, biror narsaga bo'lgan munosabat natijasida yuzaga kelgan tuyg'u tajribasini ifodalaydi, boshqalari bunday tuyg'u bilan bog'liq holatni ta'kidlaydi, yana birlari xulq-atvorda kimdir boshdan kechirgan munosabatlarni ko'rsatadi. Shuning uchun bu bo'limda ko'rib chiqilgan semantik paradigmalarda ma'noning individual komponentlari bilan yoki hissiy tajriba va holat fe'llari bilan yoki nutq va xatti-harakatlar fe'llari bilan yoki intellektual faoliyat fe'llari bilan kesishadi. [10, 108]
 8. Fikrlash fe'llari. Shaxsning fikrlash qobiliyati ularning o'zgarish ishlatilishida o'ylash, bo'shliq fe'llari bilan ifodalanadi. Bu guruhdagi fe'llarni prefikslar bilan birlashtirib bo'lmaydi. [10: 122]
 9. Zamonaviy rus tilida keng va boy semantik sinf - bilish fe'llari. Ular shaxsning aqliy, hissiy va irodaviy faoliyati natijasini yoki bunday faoliyat jarayonida bilimlarni egallashini bildiradi. [10, 151]
- Har qanday ma'lumotning ong tomonidan saqlanishi yoki yo'qolishini anglatib, ular bilish fe'llari bilan chambarchas bog'liqdir: faqat ongda qandaydir bilim sifatida saqlangan narsalarni eslab, unutishingiz mumkin. [10, 165]

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Barikina A.N. va boshqalar. Fe'l prefikslarini o'rganish / A.N. Barykina, V.V. Dobrovolskaya, S.N.Merzon . -3-nashr, qayta ko'rib chiqilgan . va qo'shimcha — M. : Rus. yoz., 1989.—169 b.
2. Bondarko A.V., Bulanin L.L. Ruscha fe'l. L., 1987 yil.
3. Bove K.L., Ahrens W.F. Zamonaviy reklama. Reklama matnlarini tayyorlashda ijodkorlik. – M.: DeNovo , 1995 yil.
4. Vasilev L.M. Rus fe'lining semantikasi: Proc. fakultet talabalari uchun nafaqa . malaka oshirish. — M. : Yuqori . Maktab, 1981. -184 b.
5. Vendina T. I. Tilshunoslikka kirish. Pedagogika universitetlari uchun darslik. - M .: "Oliy maktab", 2001. - 288 b .
6. Gudnov R.N. Zamonaviy rus tilidagi intellektual faoliyat fe'llarining sinonimik qatorlari: funksional-semantik jihat. Filologiya fanlari nomzodi dissertatsiyasi ...: 10.02.01 / Gudnov

-
- Roger Needham; - Sankt-Peterburg, 2013. - 162 b.: kasal. RSL OD, 61 13-10/719
7. Dell D., Linda T. Reklama bo'yicha qo'llanma. - Minsk, 1996 yil.
 8. Jeffkins F. Reklama. – M.: UNITI-DANA, 2002 yil.
 9. Dobrikova T.S., Kovaleva A.M. Zamonaviy jamiyatda reklamanning o'rni // Yosh olim. - 2012. - 12-son. - S. 201-203.
 10. Efimov A. I. <http://yakginka.ru/raznoe/lichnost/99780-ustojchivye-vyrazhenija-v-russkom-jazyke.html>.